№ 135 ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ ՆՈՅԵՄԲԵՐԻ 19 1896 ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ ՆՈՅԵՄԲԵՐԻ 19 № 135

ՔՍԱՆՉՈՐՍԵՐՈՐԴ ՏԱՐԻ

ՄՇԱԿ

Տարեկան գինը 10 րուբլի, կէս տարվանը 6 րուբ.
Առանձին համարները 7 կոպէկով.
Թիֆլիսում գրվում են միմիայն խմբագրատան մէջ.
Մեր հասցէն. Тифлисъ. Редакція «Мшакъ».
կամ Tiflis. Rédaction «Mschak».
Տելեֆօն № 253.

Խմբագրութիւնը բաց է առաւօտեան 10—2 ժամ
(բացի կիրակի և տօն օրերից)
Յայտարարութիւն ընդունվում է ամեն լեզուով.
Յայտարարութիւնների համար վճարում են
իւրաքանչիւր բառին 2 կոպէկ.
Տելեֆօն № 253.

ՀԻՄՆԱԴԻՐ ԳՐԻԳՈՐ ԱՐԾՐՈՒՆԻ

ԲԱՑՎԱԾ Է ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

ԱՌԱՋԻԿԱՅ **1897** ԹՒԱԿԱՆԻ

25-ՐԴ ՏԱՐԻ **„ՄՇԱԿ“** 25-ՐԴ ՏԱՐԻ

ԳՐԱԿԱՆԱԿԱՆ ԵՒ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԼՐԱԳԻՐ

Կը հրատարակվի Թիֆլիսում, նոյն դիրքով, նոյն պրօգրամայով և նոյն ուղղութեամբ: Մենք սատանում ենք սեփական հեռագիրներ:

«ՄՇԱԿԻ» տարեկան գինը թէ Ռուսաստանում և թէ արտասահմանում 10 րուբլի է, տասն և մէկ և տասն ամսվանը՝ 9 ր., ինն և ութ ամսվանը՝ 8 ր., եօթ ամսվանը՝ 7 ր., վեց ամսվանը՝ 6 ր., հինգ ամսվանը՝ 5 ր., չորս ամսվանը՝ 4 ր., երեք ամսվանը՝ 3 ր., երկու ամսվանը՝ 2 ր., մի ամսվանը՝ 1 րուբլի:

«ՄՇԱԿԻՆ» գրվել կարելի է ԽՄԲԱԳՐԱՏԱՆԸ (Բազարնայա և Բարօնսկայա փողոցների անկիւն):

Կայսրութեան ուրիշ քաղաքներից «ՄՇԱԿԻՆ» գրվելու համար, և առհասարակ նամակներ և ծրարներ ուղարկելիս, պէտք է դիմել հետևեալ հասցէով. ТИФЛИСЪ, Редакція «МШАКЪ», իսկ արտասահմանից՝ TIFLIS, Rédaction du journal arménien «MSCHAK».

Յայտարարութիւններ ընդունվում են թէ հայերէն, թէ ռուսերէն և թէ օտար լեզուներով. բառին վճարվում է 2 կոպէկ:

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆ

Դիմակաւորված անտարբերութիւն. Հեռագիրներ.—ՆԵՐՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ. «Կովկասեան գործեր». Նամակ Ախալքաղաքից. Նամակ Խմբագրութեան. Ներքին լուրեր.—ԱՐՏԱՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ. Վերջին տեղեկութիւններ. Նամակ Պարսկաստանից. Արտաքին լուրեր.—ՀԵՌԱԳԻՐՆԵՐ.—ԲՈՐՍԱ.—ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ.—ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ. Մեազուլ.

ԴԻՄԱԿԱՒՈՐՎԱԾ ԱՆՏԱՐԲԵՐՈՒԹԻՒՆ

—

Բարձրագոյն ուսումը այնպիսի պայմանների մէջ է, որ առանց մասնաւոր բարեգործութեան, առանց հասարակական օգնութեան նա չէ կարող մատչելի լինել անապահով դասակարգին: Այդ պատճառով է, որ իւրաքանչիւր տարի մեր հասարակութեան ականջին հասնում է հրաւէր օգնել չքաւոր ուսանողներին: Միամտութիւն կը լինէր կարծել թէ միայն հայ հասարակութիւնն է տալիս չքաւոր ուսանողներ, ուստի միայն նա է լսում այդպիսի հրաւէր: Մի և նոյն երևոյթը, և աւելի մեծ չափերով, տեղի ունի և ռուս հասարակութեան մէջ և առհասարակ ամեն մի համայնքի մէջ, ուր կայ կրթութեան կարօտ չքաւոր դասակարգ: Պէտք է ամօթով խոստովանել, որ միայն կուլտուրական բարձրութեան ձգտող ազգերի մէջ այդ հրաւէրը այնքան դառն, այնքան ապարդիւն չէ, ինչպէս, օրինակ, մեր մէջ:

Ամեն անգամ, երբ խօսք է լինում չքաւոր ուսանողներին օգնելու մասին, դուք լսում էք հարիւր ու մի տեսակ գանգատներ: Սովորաբար բարեգործութիւնից խօսս տուող եսասէր ու չահամոլ հասարակութիւնը, երբ խօսքը գալիս է ուսանողներին, դառնում է իդէալիստ, բարձր պահանջների տէր և այլ ևս չէ գանգատվում անփողութեան մասին, առաջ չէ բերում ծախքերի մի անագին հաշիւ, որ պիտի ցոյց տայ թէ այս ինչը կամ այն ինչը իսկ որ չէ կարող մի բան աւելացնել և տալ կարօտին, այլ ուղղակի յայտնում է որ ինքը անբաւական է ուսանողութիւնից. սա չէ կարողանում իրագործել հասարակութեան յոյսերը, չէ մտնում կեանքի մէջ թարմ, վերաշինող հոսանքներ, իդէալ չէ ճանաչում և այլն:

Մենք ինքներս այժմեան ուսանողութեան ներբողներ կարդացողներից չենք: Մեզ համար էլ պարզ է, որ ուսանողութիւնը այն չէ, ինչ որ պիտի լինէր: Մեր պահանջը միշտ եղել է և այսուհետև էլ կը լինի, որ ուսանող երիտասարդութիւնը ըմբռնէ իր միսիան, հասկանայ թէ ինչ պարտաւորութիւն ունի նա դէպի այն հասարակութիւնը, որի անդամն է: Իւրաքանչիւր մարդուն յայտնի է, որ ինտելիգենտ ույժերը, երբ նրանք կրում են իրանց մէջ ճշմարիտ գիտութեան և կրթութեան իդէալները, կարող են կերպարանափոխել այն միջնավայրը, ուր նրանք գործում են, կարող են տանել ամբոխը դէպի մտաւոր և տնտեսական առաջադիմութիւն:

Պահանջները, այո, շատ պարզ են, հասկանալի, նոյն իսկ տարրական: Բայց մենք երբէք այդ պահանջները չենք կապի չքաւոր ուսանողութեան օգնելու գործի հետ, երբէք չենք համակրի այն մտքին, թէ օգնութիւն կարելի է անել այն ժամանակ, երբ ուսանողութիւնը կարդարացնէ հասարակութեան իրաւացի պահանջները:

Եւ ահա թէ ինչու:

Միայն հայոց հասարակութիւնը չէ, որ զգում է ուսանողութեան պակասութիւնները: Ռուս մամուլի մէջ էլ շատ անգամ լսվում են գանգատներ նոյն և աւելի խիստ ձևով: Բայց հասկանալի է, որ իւրաքանչիւր երևոյթ, լինի դա հասարակական թէ մասնաւոր, ունի իր պատճառները: Եթէ այժմեան ուսանողութիւնը անբաւականութիւն է պատճառում, այդ դեռ չէ նշանակում թէ հարկաւոր չեն համալսարաններ և այլ բարձրագոյն դպրոցներ: Կասենք աւելին: Ուսանողը մինչև համալսարան կամ այլ դպրոց հասնելը անցնում է մի կամ մի քանի դպրոցների միջով, հետևաբար միջնակարգ և ստորին դպրոցներն էլ ունեն իրանց բաժինը ուսանողի զարգացման, ձգտումների մէջ: Սակայն ոչ ոք չէ հասնում այն անհեթեթ մտքին, թէ կարևոր չեն ստորին և միջնակարգ դպրոցները և ոչ ոքին ներելի չէ վայրենանալ այնքան, որ ուրանայ թէ պէտք է ամեն կերպ օգնել ուսում ստացող երեխաներին: Էլ ինչ միտք ունի առանձին տեղ դնել ուսանողին: Նրան էլ պէտք է օգնել. օգնել հէնց այն պատճառով, որ գիտութիւնը յամենայն դէպս լաւ է տգիտութիւնից, որ լաւ է ունենալ հարիւրաւոր հասարակ ինտելիգենտ մարդիկ, քան թէ չունենալ և ոչ մի հատ:

Բացի դրանից, պայմանաւորել օգնութիւնը սպասվելի օգուտներով նշանակում է խլել չքաւոր դասակարգից բարձր ուսում ստանալու հնարաւորութիւնը: Իսկ դա—ուղղակի կասենք—անբարոյականացնող սկզբունք է: Մի ժողովուրդ ուժեղ, հաստատ քայլեր անել կարող է դէպի առաջ միայն այն ժամանակ, երբ կրթութիւնը լայն չափերով մատչելի է նրա մասսային, նրա ամբոխին: Առանձնաշնորհված, մէկը միւսին գերակշռող դասակարգերով ոչ մի ազգ չէ բարձրացել իր ընկած դրութիւնից:

Այս սկզբունքից ղեկավարվելով մենք անպայման անհրաժեշտ ենք համարում, որ հասարակութեան մէջ հաստատվի ուսանողներին օգնելու գիտակցութիւնը: Քննել և պահանջել հասարակութիւնը միշտ կարող է: Բայց նա չը պիտի մոռանայ, որ այդ իրաւունքին կը տիրանայ միայն այն ժամանակ, երբ որ գիտակցական օգնութեան գործը այնքան կը լայնացնէ, այնքան կը մեծացնէ, որ բարձրագոյն ուսումը այլ ևս ոչինչ խոչընդոտ չի յարուցանի անապահով դասակարգի որքան կարելի է լայն և մեծ շրջանների առաջ:

Իսկ մինչև այն՝ ձեր պատճառաբանութիւնները կը լինեն անհեթեթ, ողորմելի և միայն ձեր անտարբերութիւնը, ձեր գծուծ չսհամոլութիւնը կը դիմակաւորեն:

ՀԵՌԱԳԻՐՆԵՐ

(Ռուսաց գործակալութեան)

—

Կ. Պօլիս, 15 Նոյեմբերի: Կասկածված հայերին կալանաւորելու մասին արձակված հրամանների թւում գտնվում է նոյնպէս մի հրաման, որ վերաբերում է Ղալաթիայի դպրոցի նախկին տեսուչ Մոստիչեանին, որը մի ժամանակ հայոց պատրիարք Իզմիրլեանի գլխաւոր քարտուղարի պաշտօն էր կատարում և Իզմիրլեանի հրաժարականից յետոյ փախաւ Կ. Պօլսից:

Լօնդօն, 16 Նոյեմբերի: «Daily News» լրագրին Կ. Պօլսից հաղորդում են, որ Դիարբեքիրի մօտ տեղի ունեցաւ քրիստոնեաների մի նոր կոտորած: Լուրերին նայելով, սպանված են աւելի քան հինգ հարիւր հոգի:

Կ. Պօլիս, 17 Նոյեմբերի: Այստեղ լուր է տարածվել Խարբերդում և Դիարբեքիրում տեղի ունեցած խառնակութիւնների մասին, բայց

ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ

ՄԵԱԶՈՒԼ

(Սադրազամի պաշտօնանկութեան առիթով)

—

Երևակայում եմ այն իրարանցումը, այն զարմանքը, որ այժմ տիրում է Թէհրանի փողոցներում, բազարներում, մզկիթներում: Մարդիկ գլխապատառ վազում են, միմեանց հրում են. մի կողմից ուրախ, ժպտալից դէմքեր, միւս կողմից տխուր, մռայլ նայուածքներ արտայայտում են ուրախութիւն և վիշտ: Մօլլաները, սէյիդները հրճվում են. վաճառականների, պաշտօնեաների մի մասը մասնակից է այդ հրճուանքին, իսկ միւս մասը—յուսահատ, գլխիկոր. միայն ամբոխը, հասարակ ժողովուրդն է անտարբեր, որովհետև այն, ինչ որ ուրախութիւն և տրտմութիւն է պատճառում հասարակութեան միւս դասակարգերին, որ և է կերպով չէ կարող փոխել նրա վիճակը դէպի աւելի լաւը կամ վատը:

—Ալլահ աքբար»—լսվում է ամեն կողմից—ով կը սպասէր, որ Սադրազամը «մեազուլ» (պաշտօնանկ) լինի: Մի երևակայեցէք, ով է մեազուլ եղել է. Ամին-Սուլթանը, Աթաբէկը...

—Այդպէս է միշտ աշխարհի բանը. տէրը որ գնում է, ծառան էլ ետևից: Նասրէդդին-Շահը մեռաւ, Սադրազամի աստղն էլ խաւարեց:

—Ախըր ինչպէս կարելի է, որ Սադրազամին մեազուլ անողը լինի Մուզաֆֆէր-Էդդին-Շահը. չէ՞ որ նա բարձրացրեց նրան այնպիսի աստիճանի, աթաբէկութեան, որին ինքն Նասրէդդին Շահը չէր վստահանում բարձրացնել. հեշտ է՞ աթաբէկութիւն տալը: Աթաբէկը—Շահի հայրն է համարվում:

—Նրա հախն է. ով էր ասում նրան քեաֆիր ինգլիզների հետ խօսք մէկ անի. ով էր ասում նրան ղուրանին հակառակ գնայ, քեաֆիրներին պաշտպան հանդիսանայ. ղուրբան լինեմ Հազրաթ-Աբբասի աջին. նա լաւ պատժում է դաւաճաններին:

—Իսկ եթէ քեաֆիր ռուսներին բարեկամ լինէր. միթէ ռուսն էլ ինգլիզի պէս քեաֆիր չէ, միթէ նա էլ խաչապաշտ չէ:

—Բայց դու մոռանում ես, որ ռուսը, թէև քեաֆիր, ծխախոտի մենավաճառի ժամանակ հոգևորականութեան կողմը պահեց և ստիպեց Ամին-Սուլթանին ու Նասրէդդին-Շահին կատարել հոգևորականութեան կամքը:

—Սադրազամի հախն է. նա շատ շուտ մոռացաւ իր ծագումը. նա շատ ամբարտաւան էր դարձել. յիշում էք, Նասրէդդին-Շահի ժամանակ, ինչպէս խոխտաբար էր վարվում Մուզաֆֆէր-Էդդին վալիահդի հետ, ինչու չէր մտածում, որ վալիահդը մի օր կը դառնայ Մուզաֆֆէր-Էդդին Շահ և իր վրէժը կը լուծի:

Համոզված եմ, որ անպատճառ այս տեսակ խօսակցութիւններ են տեղի ունենում այժմ ոչ միայն Թէհրանում, այլ և ամբողջ Պարսկաստանում: Մ ե ա զ ո ւ լ, մ ե ա զ ո ւ լ—այս աղաղակով թնդում է Իրանը մի ծայրից միւս ծայր և մինչ նրա մի մասը ուրախանում, հրճվում է, «շուքր բը-խուդա» (շնորհակալութիւն Աստուծուն) գոչելով, միւս մասը սգի և տրտմութեան մէջ ընկղմված՝ Ալլահ, Ալլահ է հեծեծում:

Մի մոռացէք, որ պաշտօնանկ, մ ե ա զ ո ւ լ է եղել մի մարդ, որ ամբողջ 20 տարի իր ձեռքումն ունէր բռնած ամբողջ Պարսկաստանի բախտը և կառավարութեան իրական ղէկը, որ միշտ աջողութեամբ նաւարկում էր այն խութերի և ժայռերի միջով, որոնք կոչվում են ռուսական և անգլիական շահեր կամ ազդեցութիւններ... Վերջապէս մի օր նրա թիակը բաղխվեց այդ ժայռերից մէկին և խորտակվեց...

Սարսափելի բան է Պարսկաստանում որ և է բարձրաստիճան պաշտօնեայի, մինիստրի կամ կուսակալի համար մ ե ա զ ո ւ լ լինելը: Այդ բառը լոկ պաշտօնանկութիւն չէ նշանակում. նա ունի բնորոշ նշանակութիւն, որ յատուկ է միայն Պարսկաստանին և առհասարակ մահմետական բռնապետական երկիրներին:

Երևակայեցէք ձեզ մի բարձրաստիճան պաշտօնեայ, մի վէզիր, օրինակ այժմ պաշտօնանկ եղած Սադրազամը, որ վայելում է իր վեհապետի—Շահի լիակատար վստահութիւնը: Նա ամենազօր է, ամեն բան և ամեն մարդ խոնարհվում, գլուխ է ծռում նրա առաջ. բոլոր նահանգապետները, ամբողջ ոստիկանութիւնը, զօրքը, նոյն իսկ Շահի ազգականները—շահզադէները ընկճվում են նրա առաջ, ենթարկվում են նրա հրամաններին, շոյում, շողոքորթում են նրան. ամեն մարդ աշխատում է նրան դուր գալ, նրա միջոցով պաշտօն ստանալ: Նոյն իսկ Շահի որդիները ակնածում են նրանից. օտար պետութիւնների դեսպանները հետամուտ են ձեռք բերել նրա բարեկամութիւնը: Նրա տունը, դիւանատունը առաւօտից մինչև երեկոյ լի է ամեն կարգի մարդկանցով. ամեն օր հարիւրաւոր, հազարաւոր անձինք ճաշում, ընթրում են նրա տանը. նա ստանում է ընծաներ, փէշքէշներ ամեն կողմից և երկրի բոլոր ծայրերից: Նոյն իսկ նրա մահացու թշնամիները այնպէս են ցոյց տալիս, որ նա իրանց աչքի լոյսն է, իրանց կեանքի արեգակը. սէյիդները, դէրվիշները, սօֆիները, բանաստեղծները գովաբանում են նրա իմաստութիւնը, հանճարը, խելքը, գեղեցկութիւնը. նրա հարէմը լի է չքնաղ գեղեցկուհիներով. տասնեակ խափշիկ ներքինիներ պահպանում են և թոյլ չեն տալիս որ և է մահկանացուի սրբապիղծ նայուածքը թափանցել այդ դրախտի մէջ:

Բայց ահա մի օր, յանկարծ տարածվում է մի չարագուշակ շշուկ, որ գնալով, դառնում է մի հզօր գոռոց. մ ե ա զ ո ւ լ, մ ե ա զ ո ւ լ, և վայրկենապէս, կարծէք կախարդական գաւա-

հիւպատոսները դեռ ևս ոչինչ հաստատ տեղեկութիւններ չեն ստացել: Հիւպատոսները նոյնպէս հաստատ տեղեկութիւններ չեն ստացել Ալաշկերտի շրջանում Թիւրքաց զօրքերի և հայերի մէջ տեղի ունեցած ընդհարման մասին:

Պարիզ, 17 Նոյեմբերի: Անոտոն հաղորդեց մինիստրների խորհրդին գործերի դրութիւնը Արևելքում: Դեսպանութիւնները Կ. Պոլսում շարունակում են եռանդով և կատարեալ համաձայնութեամբ գործել:

ՆԵՐՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

«ԿՈՎԿԱՍԵԱՆ ԳՈՐԾԵՐ»

Այս վերնագրով «Новое Время» լրագիրը, նոյեմբերի 11-ի համարում, տպել է մի առաջնորդող յօդուած, որը մենք ամբողջովին առաջ ենք բերում:

«Մենք արդէն հաղորդեցինք, որ Թիֆլիսում տեղի ունեցած մի շարք սպանութիւնների և հարուստ հայերի սպանութեան փորձերի գործը կը քննուի կովկասեան զինուորական դատարանում նոյեմբերի 28-ին: Մօտ երկու ամիս առաջ կովկասեան լրագիրներում տպված էր տեղեկութիւն, թէ դատաստանական քննութիւն վարող իշխանութիւնը եկաւ այն համոզմունքի, որ այդ գործը հասարակ քրէական բնաւորութիւն ունի և որ ձերբակալված յանցաւորները կեղծ կերպով էին իրանց անուանում ազգի այն մասնաժողովի, որ հաւաքում է նուիրատուութիւններ հայերին օտար լուծից, այն է ոչ միայն Թիւրքաց, այլ և ռուսաց լուծից ազատելու համար: Զինուորական դատարանում երկու ձերբակալված չարագործների յանցանքները կը քննվեն իբրև ձգտումն՝ քաղաքական դաւադրութեան պատրուակով կողոպտել և փող դուրս կորզել:

«Гражданинъ» լրագրում այսօր տպագրված է պ. Խան-Մեհրաբովի հետաքրքրական յօդուածը, որի մէջ յայտնված է ցանկութիւն, թէև, ըստ երևոյթին, յետին թւով, որ գործից չը հեռացնվի «սեպարատիստական աստառը»: Պ. Խան-Մեհրաբով, կամենալով հաստատել թէ որքան անյարմար է հեռացնել այդ աստառը, ցոյց է տալիս Թիֆլիսի ուղղափառ սեմինարիայի ռէկտոր Չուդեցկու սպանութեան նախկին գործը: Այդ գործի մանրամասնութիւններից առանձին ուշադրութիւն դարձնում էր այն մշտական, սիստեմատիկան դիմադրութիւնը, որ մի քանի վրացի սեմինարիստներ անում էին հայր-ռէկտորի կարգադրութիւնների դէմ, որոնց նպատակն էր զօրեղացնել տիրապետող ռուսաց ոգին սեմինարիայում: Այդ սեմինարիստներից մէկը, Լագիև, դաշնաբար սպանեց ռէկտորին. հասարակութեան ուշադրութիւնը գրաւել էր այդ գործի դատաստանական քննութիւնը, բայց հասարակութիւնը սպասում էր, որ դատարանը կը պարզի գործի այն կողմը, որ վերաբերվում է դիմադրութեան. դա շատ կարևոր նշանակութիւն ունէր ոչ միայն սեմինարիայի վերաբերմամբ, այլ և ամբողջ այն երկրի վերաբերմամբ, ուր տեղի ունեցաւ մի այդպիսի վրդովեցուցիչ գործ: Բայց, ցաւալի է ասել, գործի այս կողմը բոլորովին դէն էր գցված և զինուորական դատարանը քննեց միայն սպանութիւնը, ինչպէս սովորական յանցանք: Այս հարցը դատարանում չը յարուցվեց և խնամքով հեռացվեց գործից, ինչպէս ասում էին այն ժամանակ հեղինակաւոր մարդիկ, այն նպատակով, որպէս զի առիթ չը տրվի, որ հակապետական ոգին տարածվի երկրի սահմաններում:

«Այս հին, ոչ մի ժամանակ և ոչ մի տեղ կրիտիկայի չը դիմացած թէօրիան, որ հաստատված է այն բարեհոգի սկզբունքի վրա թէ «ամեն ինչ բարեյաջող դրութեան մէջ է», անհիմն դուրս եկաւ և այս անգամ առաջացրեց բոլորովին հակառակ հետևանքներ: Դիմադրութեան ոգին ոչ միայն չը թուլացաւ Թիֆլիսի սեմինարիայում, բայց, զարգանալով տարիների ընթացքում, յետոյ արտայայտվեց այն անկարգութիւնների մէջ, որոնց պատճառով սեմինարիան փակվեց 1893 թւի վերջում:

«Դիմադրութեան այսպիսի նշանները մեծացան և այժմ դառան, պ. Խան-Մեհրաբովի կարծիքով, բացարձակ սեպարատիստական շարժում, «սիստեմատիկան սպանութիւններ, որոնք կատարվում են օրը ցերեկով, խաղաղ բնակիչների և տեղական ադմինիստրացիայի աչքերի առաջ»: Առաջիկայ դատաստանական գործը, ինչպէս կարծում է պ. Խան-Մեհրաբով, կարող էր լուսաբանել, ցոյց տալ և ապացուցանել այդ հակապետական շարժման իրական չափերը: Բայց, ի հարկէ, երբ կը քննուի գործը լոկ իբրև մի չնչին քաղաքական աստառի վրա հիմնած, ռուս հասարակութիւնը չի ստանայ այն բացատրութիւնները, որոնց ցանկանում է պ. Խան-Մեհրաբով: Կովկասեան դատարանական քննիչների դասը այն համոզմունքին է՝ թէ զինուորական դատարանին յանձնված են ոչ թէ հայկական կոմիտէտի գործիքները, այլ գլուխ կորողներ, որոնք կողոպտումների նպատակի մէջ հիւսել են քաղաքական գաղափար: Ցանկալի էր որ քննիչների այդ համոզմունքը ստուգութեան ենթարկվէր զինուորական դատարանի քննութեան ժամանակ»:

Հետևեալ անգամ մենք կը վերադառնանք այս յօդուածին և ցոյց կը տանք թէ որքան նա անմիտ է և անհիմն:

ՆԱՄԱԿ ԱՍԽԱԲԱԴԻՑ

Նոյեմբերի 10-ին

Թոյլ տուէք հաղորդել ընթերցողներին «քահանայական հարցի» էութիւնը, որ այսքան աղմուկ է հանել Ասխաբադում: Սրանից մի քանի ժամանակ առաջ տեղիս ծխատէր քահանայ Փանեանց, ինչ-ինչ պատճառներից ստիպված, խնդրագրով դիմում է հոգևոր իշխանութեան և խնդրում, որ իրան այստեղից փոխադրեն Կովկաս (թէև կրկին մի ուրիշ խնդրագրով էլ դիմում է անհետևանք թողնել իր առաջվայ խնդիրը): Հոգևոր իշխանութիւնը այդպէս էլ անում է. իրաւամբ փոխադրում է քահանային Կովկաս, և առանց կանխօրէն հասարակութեան իմաց անելու, նրա տեղը նշանակում է ասխաբադցիներին անծանօթ Ագբալեանց քահանային: Հարցը նրանում չէ, թէ նոր քահանան լաւ կամ վատ է, այլ ժողովուրդը տեսնելով իր ընտրական իրաւունքների ոտնահար լինելը, բողոքում է սինոդին, և հեռագրով խնդրում է Ագբալեանց քահանային սպասել մինչև նոր կարգադրութիւն, որպէս զի ժողովրդի մէջ երկպառակութիւն չը ծագի: Սակայն քահանան, գուցէ և իր արածը օրինաւոր համարելով, աշխատում է ապացուցանել, որ ժողովուրդը այս գործում ոչ մի իրաւունք չունի: Տէր-հօր այս վարմունքը աւելի ևս գրգռում է ասխաբադցիներին, որոնք սկըսում են բողոք տալ, այն եզրակացութեան գալով, որ քահանան ուժով է ուզում իրանց վրա քահանայ նշանակվել: Ահա այս է պատճառը, որ այստեղ աղմուկը ծայրահեղութեան է հասել:

Յայտնի բան է, նորեկ քահանան էլ իր բարեկամներն ունի, որոնք աշխատում են պաշտպան կուսակցութիւն կազմել: Այսպէս թէ այնպէս, նոր քահանայի դրութիւնը խախուտ է, և նա, այդ տեսնելով, աշխատում է իր կողմնակիցների միջոցով մի համախոսական թերթ ստորագրել տալ: Սա էլ նոր կարգ է, ինչպէս տեսնում ենք, որ համախոսականը կազմում են քահանան նշանակելուց յետոյ: Բայց մի բան կայ, որ աւելի կարևոր է քան համախոսականը,—այդ քահանայի նիւթականն է: Այժմ հարց է. նոր քահանան նշանակվելուց յետոյ ո՞վ պէտք է նրան նիւթապէս ապահովէ, եթէ հասարակութեան մի մասը նրա դէմ լարված կը մնայ: Այդ երկպառակութիւններից դուրս գալու համար՝ Ասխաբադի հայ հասարակութիւնը իր յոյսը դըրել է Աստրախանի թեմական առաջնորդի վրա, և կարծում է, որ նա անուշադիր չի թողնի ժողովրդի ձայնը:

Ինչպէս յայտնի է, եկեղեցու երէցփոխը ընտրվում է հասարակութիւնից երեք տարի ժամանակով, և այդ ժամանակը լրանալուց յետոյ նա պարտաւոր է հաշիւ ներկայացնել հասարակութեան: Սակայն Ասխաբադի հայոց եկեղեցու երէցփոխը ամբողջ՝ եօթը տարի է ոչ մի հաշիւ չէ ներկայացրել: Անցեալ օր քահանայ Փանեանց մի հրաւիրագրով դիմեց պ. երէցփոխին, որ բարեհաճի եկեղեցու հաշիւը ներկայացնել, բայց երէցփոխը ինչ-ինչ պատճառներով հրաժարվեց հաշիւ ներկայացնել: Գուցէ հէնց պարոնի այս վարմունքն է առիթ տալիս հասարակութեան մէջ խօսելու, թէ եկեղեցին եօթը տարվայ մէջ մօտ 7,000 րուբլի եկամուտ պէտք է ունենայ, բայց, ինչպէս լսվում է, հազիւ 3,000 րուբլի լինի: Ինչ և իցէ, երէցփոխի այս վարմունքը գովելի չէ, մանաւանդ որ Փանեանց քահանայի գնալուց յետոյ գործերը կը մնան մթութեան մէջ ծածկված, քանի որ բացի նրանից այդ գործերին տեղեակ ոչ ոք չը կայ:

Փ.

ՆԱՄԱԿ ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԵԱՆ

Թիֆլիս, նոյեմբերի 16-ին

«Արաքսի» գլխաւորապէս անկանոն բաժանորդագրութիւնից առաջացած վնասների պատճառով, մենք վճռել էինք դադարեցնել հանդէսը: Մեր այս որոշման առթիւ՝ բովանդակ հայ մամուլը իր ցաւակցութիւնը յայտնեց: Մի լուրջ ամսագիր նոյն իսկ յորդոր կարդաց մեր բաժանորդներին. «ի սէր ազգի» կանոնաւորել բաժանորդագրութիւնը, այսինքն ջանալ բաժանորդագրութեան սկզբում կանխիկ վճարել սահմանված 3 րուբլի բաժանորդագինը, որպէս զի հանդէսի յարատևութիւնը պահպանվի: Մամուլից անմասն չը մնաց և հասարակութիւնը, որ ցաւակցութիւն յայտնելով մեր մտադրութեան մասին, յորդորում էր մեզ՝ ամեն հնար գործ դնել շարունակել «Արաքսը»:

Անսալով մամուլի և ընթերցողների անկեղծ զգացմունքին, մենք որոշեցինք շարունակել «Արաքսի» հրատարակութիւնը, ուստի և այսօրվանից իսկ բաց ենք անում 1897-ի բաժանորդագրութիւնը: Որպէս զի կարողանանք ճշդապահ լինել, և որոշեալ միջոցներին մեր հանդէսը լոյս ընծայել, խնդրում ենք «Արաքսի» գոյութեան նախանձախնդիր ընթերցողներից, օր առաջ կանխիկ բաժանորդագրվելով, դիւրութիւն տալ մեզ՝ իրագործելով մեր այս ցանկութիւնը: Իւրաքանչիւր բաժանորդի համար ծանրութիւն չէ կարող լինել օր առաջ 3 րուբլի բաժանորդագինը մեզ ղրկել, այն ինչ այդ գումարը խմբագրութեանս շատ կարևոր է, որպէս զի նա կարողանայ իր անհրաժեշտ պատրաստութիւնները տեսնել, որովհետև հանդէսի գեղարուեստական մասը մեծ ծախսեր է պահանջում, որ հարկաւոր է ամիսներ առաջ հոգալ. 1897-ի գրքերը լոյս կը տեսնեն ամենայն ճշդութեամբ ապրիլ և նոյեմբեր ամիսներին: Վերջին անգամ շեշտում ենք, որպէս զի մեր գործը միանգամայն կանոնաւորենք և 1897-ի գրքերը աւելի հարուստ և ճոխ նըկարներով լոյս ընծայենք, խնդրում ենք այժմեանից իսկ բաժանորդագրվել: «Արաքսի» նախընթաց տարեշրջանի երկրորդ գիրքը կուղարկվի բաժանորդներին փետրվարին: Մեզ հետ գործ ունեցողները դիմելու են մեզ Պետերբուրգ:

Խմբագիր հրատարակիչ «Արաքսի»՝
Սիմէօն Գուլամիրեանց

ՆԵՐՔԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

Կ. Պոլսի հայոց նոր պատրիարք Օրմանեան, ինչպէս «Новости» լրագիրն է հաղորդում, ըն-

---

զանի ազդեցութեամբ, տեսարանը միանգամայն փոխվում է: Պաշտօնեայի աղմկալից, ուրախ, զուարթ տունը մեռելութեան և ամայութեան կերպարանք է ստանում. ամեն մարդ, նոյն իսկ ողորմութիւն խնդրող դէրվիշը աշխատում է փախչել նրանից, իբրև ժանտախտից և չերևալ այն փողոցում, որտեղ շինված է տունը և ուր դեռ երէկ վխտում էր հազարաւոր բազմութիւն: Նոյն իսկ ֆէրրաշները անհետացել են. նրանք լաւ գիտեն, որ այլ ևս ոչ ոքից չեն ըստանայ բախշիշներ և տուգանքներ: Երէկվայ հզօր և խրոխտ մինիստրը, այսօր նստած իր թալարում, միայնակ, լքված բարեկամներից, ստորադրեալներից, սիրտը անհուզողով լի, աչքերը յառած դրան վարագոյրին, սպասում է իր ճակատագրին: Ահա բացվում է այդ վարագոյրը. ներս է մտնում Շահի փիշխըդմաթներից (պաժ) մէկը. նա բռնած ունի ձեռքին մի թղթի գլանակ, ժապաւէնով կապված և ծայրը կնքված: Այդ փիշխըդմաթը, որ դեռ երէկ մինչև գետին գլուխ էր տալիս նրան, այժմ լրբաբար նայում է և առանց բարևելու, առանց թոյլտւութեան՝ գալիս նստում է սենեակի ամենապատւաւոր տեղը, որտեղ առաջ ոչ ոք չէր համարձակում նստել. այժմ նրանից է կախված մեազուլ եղածի կեանքը և մահը:

«Գըըլէի ալէմը—աշխարհի ապօթարանը (Թող Ալլահը յաւիտենական դարձնի նրա թագաւորութիւնը) նշանակել է քեզ Քիրմանի կամ Եզդի կուսակալ. պէտք է անմիջապէս գնաս քո պաշտօնատեղին,—կարդում է փիշխըդմաթը, թղթի գլանակը բանալով:

Վեզիրը, որքան էլ գիտէ, որ այդ իր նիւթական կործանման դատակնիքն է, որովհետև ըստիպված է գրեթէ իր ամբողջ կարողութիւնը տալ Շահին իբրև կապալագրամ նոր ստացած նահանգի, բայց ազատ շունչ է քաշում, և միայն իր հետախոյզ աչքերը գցելով փիշխըդմաթի վրա, և մի ձեռքով երկարացնելով նրան ոսկով լի քսակը, աղերսում է. «ի սէր մարգարէի, ասա ինձ ճշմարտութիւնը»: Փիշխըդմաթը հասկանում է այդ հարցմունքը, որ նշանակում է. «արդեօք իմ նոր պաշտօնատեղին գնալուց յետոյ, ետևիցս չի գայ դահիճը:»

—Ոչ, ոչ, Շահի գլխով երդվում եմ, այդպէս բան չը կայ:

Բայց այդ ամենաբաղձալի դէպքն է: Լինում են և այսպիսի դէպքեր. փիշխըդմաթը յայտնում է, թէ Շահը հրամայում է վէզիրին վերադարձնել գանձարանին այն բոլորը, ինչ որ նա կողոպտել և յափշտակել է ժողովրդից այսքան տարի:—«Իմ ամբողջ ունեցածս թող զոհ լինի զիլլ-ուլլահին (Աստուծու ստուերին)»: Եթէ այդ խօսքը չարտասանվի, հետևանքը կը լինի ֆէլախկա, բանտ, որից յետոյ պաշտօնեան թէև կը պարգևատրվի մի խալաթով, կամ մի նոր պաշտօնով, բայց քսակը բաւական դատարկված կը լինի: Պատահում է և աւելի վատը, թէև այժմ շատ քիչ. «Գըըլէի-ալէմը հրամայում է խմել այս բաժակ սուրճը, որ շնորհ է անում ուղարկել քեզ»: Դա նշանակում է, որ պաշտօնեայի վերջին ժամը հասել է:

Ահա ինչ է նշանակում «մեազուլ» լինել:

Այդ է պատճառը, որ Պարսկաստանում հարստութիւնը, ազնուականութիւնը, տիտղոսը, փառքը շատ կարճատև է լինում: Պարսկաստանում ամեն տեղ կը տեսնէք խաներ, վէզիրներ, պաշտօնեաներ, որոնք դեռ մի քանի տարի առաջ տասնեակ պալատների, այգիների, գիւղերի, անբաւ հարստութեան տէր էին, իսկ այսօր համարեա մուրացկանութիւն են անում: Այդ երկրում ամեն բան անցողական է և այն հանգամանքը, որ ներկայ Սադրազամը, որի անունն է Միրզա-Ալի-Ասղէր-խան, առաջ իբրև ամին-մուլք, յետոյ իբրև ամին-սուլթան, ապա իբրև սադրազամ և վերջապէս իբրև աթաբէկ, կարողացաւ յարատևել իր պաշտօնի մէջ աւելի քան 20 տարի, պէտք է համարել Պարսկաստանի պատմութեան մէջ մի հազուագիւտ երևոյթ: Նա այնպիսի հեղինակութիւն և ազդեցութիւն էր գրաւել, այնպիսի մեծ հարստութիւն էր դիզել, այնքան սերտ կերպով կապել էր իր բաղդը, ճակատագիրը Ղաջարեան հարստութեան հետ, որ ոչ ոքի մտքից չէր կարող անցնել, թէ այդքան մօտալուտ էր նրա անկումը: Իսկ այն հանգամանքը, որ ներկայ Շահը միայն Սադրազամի աչալուրջ հսկողութեան և ծանր րոպէներում ցոյց տուած պաշտպանութեան և հմտութեան է պարտական, որ կարողացաւ առանց արիւնհեղութեան և եղբայրասպան ներքին կռուի գրաւել Իրանի գահը,—միանգամայն անսասան էր շինում Սադրազամի աթոռը, որից սակայն, նա գլորվեց գուցէ իր համար էլ անսպասելի կերպով:

Դժուար է ենթադրել անգամ, որ պաշտօնանկ Սադրազամը կարող է ենթարկվել այնպիսի պատահականութիւնների, որ նկարագրեցինք վերևում: Առաջին, որ այդ շատ ցաւալի կը լինէր. երկրորդ, որ պարգևատրված լինելով եւրոպական գրեթէ բոլոր մեծ պետութիւնների ամենաբարձր շքանշաններով, նրա անձնաւորութիւնը մի կերպով անձեռնմխելի է և նա չէ կարող ենթարկվել այնպիսի նուաստացումների, որոնց ենթարկվում են Պարսկաստանի զանազան պաշտօնեաները ամեն մի քայլում:

Եթէ Միրզա Ալի-Ասղէր խան սադրազամին այլ ևս վիճակված չէ նորից վերադառնալ պետական գործունէութեան, ապա ուրեմն Պարսկաստանի քաղաքական հորիզոնից չքանում է մի նշանաւոր պետական և քաղաքական գործիչ, մի անձն, որը, շնորհիւ իր անդուգական խելքի, և ճոխ ընդունակութիւնների, կարողացաւ առանց ուսման, ծագումի հասնել սադրազամութեան և աթաբէկութեան պաշտօնին և կառավարել Պարսկաստանը գրեթէ ամբողջ քառորդ դար:

Հ. Ա.

տրվել է 47 ձայնով ընդդէմ 18-ի։ Լրագիրը աւելացնում է հետեւեալը. «Նոր պատրիարքին և նրա խորհրդին յանձնված է վերաքննել սահմանադրութիւնը. Նրանց մշակած ծրագիրը կը քննվի պատրիարքարանի և Բ. Դրան կողմից նշանակված պատուիրակների կողմից»։

—

Նոյեմբերի 17-ին, Թիֆլիսի դումայի դահլիճում կայացաւ Կովկասի հայոց Բարեգործական ընկերութեան կենտրոնական ընդհանուր ժողովը։ Ժամը 7-ին վերնատունը լի էր երկու սեռի ահագին բազմութեամբ, բայց ներքեւ, անդամների բազմելու փառաւոր դահլիճը փայլում էր դատարկութեամբ։ Հազիւ 8 ժամին կարելի եղաւ բանալ ժողովը՝ ներկայութեամբ 20 անդամների, որոնց թիւը վերջում հասաւ 36-ի։ Անցեալ ժողովի արձանագրութիւնը կարդալուց և հաստատելուց յետոյ, ընդհանուր ժողովի քարտուղար Ստեփան Մալխասեանց առաջարկեց ժողովին տպագրել տալ այդ արձանագրութիւնը Թիֆլիսի «Արձագանք» լրագրում, իբրև պաշտօնական հերքում այն գունաւորված և աղաւաղված նկարագրութեան, որն այդ լրագիրը այս տարի տպագրել էր։ Պէտք է նկատել, որ առհասարակ ընդհանուր ժողովը բոլորովին տրամադրութիւն չունէր զբաղվել մի այնպիսի աննշան, ոչինչ հետաքրքրութիւն չը ներկայացնող հարցով, ինչպէս «Արձագանքի» աղաւաղումների հարցն է, մանաւանդ որ դա ոչ առաջին և ոչ տասներորդ դէպքն է յայտնի տեսակի լրագիրների կողմից։ Այդ պատճառով ժողովականներից շատերը, համաձայնվելով Ալեքսանդր Բօտինեանի առաջարկին՝ պնդում էին անցնել հերթական հարցերին։ Կարճ վիճաբանութիւնից յետոյ, ընդունվեց Առաքել Սարուխանեանցի առաջարկած հետեւեալ բանաձևը. «Հաստատելով նախորդ ժողովի արձանագրութիւնը և ընդունելով, որ այդ նիստի հաշիւը տպագրված է եղել «Արձագանքի» մէջ աղաւաղած կերպով, անցնել հերթական հարցերին»։ Այդ հարցում 7 հոգի ձեռնպահ մնացին։ Անցնելով հերթական հարցերին, ժողովը հաստատեց խորհրդի և ճիւղերի 1895 թւի հաշիւները և Ցլխնվայի ու Հին-Նախիջեանի նախահաշիւները, և Կարսի ու Արմաւիրի յաւելուածական նախահաշիւները։ Ժողովը ընդունեց Ա. Բաբախանեանի առաջարկը, որպէս զի սրանից յետոյ Տեղեկագրի մէջ տպագրվեն բոլոր ճիւղերի հաշիւները՝ ամբողջ ընկերութեան գործունէութեան ամփոփ պատկերը ստանալու համար։ Նախագահ բժ. Նաւասարդեան նիստը յայտարարեց փակված 11 ժամին։

—

Մայրաքաղաքի լրագիրները հաղորդում են, որ ֆինանսների մինիստրութեան մէջ միտք յղացաւ մտցնել եկող տարի խմիչքների արքունական վաճառումն Հիւսիսային Կովկասում և Անդրկովկասում։ Արքունական մենավաճառութիւնը կը սկսվի 1900 թւին։

—

ԱՐԷՇԻ գաւառի Մեծ-Սեօգութլու գիւղից մեզ գրում են. «Նոյեմբերի 5-ին, առաւօտեան, յանկարծ հիւսիսային քամին սկսեց ուժգին կերպով փչել. որոտմունքը մարդու ականջներ էին խլացնում, իսկ կայծակի ուժգին զարկը հրդեհեց գիւղի վերին մասում մի տուն։ Տանեցիները դուրս փախան, բացի 3—4 տարեկան մի երեխայից, որը զոհ գնաց կրակին... Քամու սաստկութիւնից հրդեհը տարածվեց ամեն կողմ, կլանելով թէ տներ, թէ մարագներ և թէ դէզեր։ Մարդկանց հարահրոցը, կանանց աղաղակները և երեխաների լացն ու կոծը լսողի սիրտն ու հոգին էին մաշում։ Այդ ժամին հայրը որդուն, որդին ծնողներին մոռացած՝ ամեն ոք միայն իր գլխի վրա էր մտածում։ Անասուններն անգամ բառաչելով դէս ու դէն էին փախչում, չիմանալով թէ դէպի ո՞ր կողմ փախչեն, որ կարողանան ազատվել վերահաս պատուհասից։ Տեսարանը սրտաճմլիկ էր... Գիւղացիներին մեծ դժուարութեամբ աջողվեց հրդեհը հանգցնել։ Այրված են աւելի քան 13 տներ բոլոր կահ կարասիքներով, շատ մարագներ, դէզեր, և 50-ի չափ անասուններ։ Վնասը հաշւում են չորս հազար րուբլի։ Զը նայելով այս տարվայ հացի առատութեանը, մեր գիւղացիները ձմեռը հացի մեծ պակասութիւն պիտի ունենան, որովհետև աչնան անընդհատ անձրևներից ցորենի հաբերը ջուր են ընկել և լափացել—փչացել, այնպէս որ գործածութեան համար անպէտք են դարձել։

—

ԹԷԼԱՒԻՑ մեզ հաղորդում են. «Մեր պօստի անկարգութիւնները որքան ցաւալի, այնքան էլ ծիծաղելի են։ Երեւակայեցէք. սեպտեմբերի 29-ին Թիֆլիսից ուղարկված Թէլաւի թեթև պօստը ուղարկվում է Լագօդէխ, իսկ Թէլաւի ծանր դրամական պօստը ուղարկվում է Սղնախ։ Սեպտեմբերի 30-ին Սղնախից ուղարկվելի Թէլաւի պօստը ընկնում է Զաքաթալա, իսկ Զաքաթալինը—Մուկուզան։ Եւ այդպէս՝ սեպտեմբերի 29-ին Թիֆլիսից Թէլաւ ուղարկված ծանր և թեթև պօստը փոխանակ մի և նոյն օրը ստանալու՝ Լագօդէխից և Սղնախից ստացվում է Թէլաւ հոկտեմբերի 2-ին։ Եւ դա առաջին անգամը չէ. այդպիսի խայտառակութիւնը ամեն ամսին կըրկնվում է։ Այդ անկանոնութեան պատճառով լըրագիրներն էլ խառնվում են. դեռ սկիզբը չը կարդացած՝ կարդում ենք յօդուածի շարունակութիւնը. օրինակ, «Մշակի» 113-դ համարը չը կարդացած՝ կարդում ենք 114-ը, կամ թէ չէ՝ այսօրվայ սպասելի հարկաւոր նամակը ստանում ենք չորս օրից յետոյ։ Մախլաս»։

ԱՐՏԱՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

ՎԵՐՋԻՆ ՏԵՂԵԿՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

—

Կ. Պօլսի անգլիական դեսպան սըր Ֆիլիպ Կէրրի ուղարկել է Լօնդօնի «Նպաստող ֆօնդին» հետեւեալ նամակը.

«Պարոն. Զէյթունի իտալական հիւպատոսը հեռագրել է իր դեսպանին, որ Զէյթուն ապաստանած հազարաւոր հայերի վիճակը սոսկալի է. աղքատութեան և հիւանդութիւնների պատճառով հարիւրաւոր հիւանդներ, միմեանց վրա թափված, պառկած են մեռածների հետ միասին։ Կանայք և երեխաներ նոյն իսկ ցնցոտիներ չունեն, որ ծածկեն իրանց մերկութիւնը։ Երկրից դուրս ուղարկվածների մէջ շատերը ուժասպառութիւնից մեռան։ Կառավարութիւնը անկարող է նրանց օգնել, և երկրի մէջ չը կայ ոչ ոք, որին կարելի լինէր դիմել և նպաստ խնդրել։» Ընդունեցէք և այլն։

Ֆիլիպ Կէրրի

—

Տրապիզոնից մեզ գրում են. «Այս կողմեր արուեստ և վաճառականութիւն օրստօրէ կը մօտենան իրանց վերջին անկման. ո՛չ մի դիւրութիւն կայ ապրանքի արտածման կամ ներածման։ Մաքսատանց պաշիպօզուկ պաշտօնեաներու տըրնձգութիւնները և ոստիկանական պաշտօնեաներու ամենակոպիտ վարմունքները աւելնալով անո՛ւնուն տուրքերու վրա, համարեա ամենաանհրաժեշտ եղող յարաբերութիւններն ալ մեռելութեան կը դատապարտեն։»

—

Լօնդօնի «Daily News» լրագրին Կ. Պօլսից հեռագրում են, որ հայկական նահանգները երկու տարի ազատ կը լինեն հարկեր վճարելուց(?)։ Սուլթանը սպասում է միայն, որ աջողվի արտաքին փոխառութիւնը, և այն ժամանակ կը հրատարակի այդ մտքով մի իրադէ (?)։»

—

Լօնդօնից հեռագրում են «Новое Время» լրագրին, թէ լուրերին նայելով, կազմվում է մի անգլօ-ամերիկական ընկերութիւն, որի նպատակը պէտք է լինի Փոքր-Ասիայի ափերում հողաբաժիններ գնել և ապաստարաններ կառուցանել թիւրքերի գազանային հալածանքից փախչող քրիստոնեաների համար։ Այդ գաղութները պէտք է գտնվեն անգլիական և ամերիկական հիւպատոսների առանձին հովանաւորութեան տակ. բացի դրանից ամերիկական զրահաւորը պէտք է պաշտպանի ապաստարանների անձեռնմխելիութիւնը։»

—

«Ալ-Ախրամ» լրագիրը հաղորդում է, որ Կ. Պօլսում սպանված հայերի թիւն է 2,250, իսկ սպանված մահմեդականների թիւը՝ 400։ Երանի թէ այնքան քիչ լինէր զոհված հայերի թիւը...

—

Ֆրանսիական մամուլը միաձայն խորհուրդ է տալիս սուլթանին օգուտ քաղել այն յետաձգումից, որ Եւրոպան տուել է նրան և ապացուցանել պետութիւններին, թէ նրանք կարող են վստահ լինել նրա բարեխղճութեան վրա ռէֆօրմները իրագործելու մասին։ «Temps» լրագիրը ասում է. «Հասել է վճռական ժամը. սուլթանի կառավարութեան տուած յետաձգման ընթացքում մեկնութիւնը մահվան դատավճռի է հաւասար նրա համար։ Ոչ Անատոլիայում, ոչ Մակեդոնիայում, ոչ Կ. Պօլսում և ոչ ամբողջ Թիւրքիայում չէ կարելի ժամանակ կորցնել։ Մինչև անգամ Կրետէն անհամբեր սպասում է տրված խոստումների իրագործման և այնտեղ էլ հնչում է յուզմունք առաջացնող բողոք։ Այն հեշտութիւնը, որով Եւրոպան հաւատում է Թիւրքիային վերաբերեալ ամենաֆանտաստիկական ծրագիրներին, ցոյց է տալիս, թէ քաղաքակիրթ մարդկութիւնը պատրաստ է ամեն բանի հետ համաձայնվել, միայն թէ վերջ տըվի նրան վրդովեցնող դայթակղութեան։»

—

«Daily News» լրագրի Կ. Պօլսի թղթակիցը նոյեմբերի 18-ից հեռագրում է հետեւեալը. «Բ. Դուռը պատրաստակամութիւն յայտնեց, որ աւետրական դաշնակցութիւնների գործը արագ ընթացք ստանայ, իսկ բրիտանական ներկայացուցիչները պատասխանեցին, որ նրանք չեն զբաղվի այդ գործով, մինչև որ Անգլիայի աւելի կարևոր առաջադրութիւնները բաւարար լուծում չը ստանան։ Ճիշդ է, հեռագիրը Եւրոպայից լուրեր բերեց և այստեղ, որ իբր թէ Թիւրքիան մտցնում է ռէֆօրմներ ամբողջ կայսրութեան մէջ, սակայն մեզնից ոչ ոք այստեղ ոչ մի բան չէ լսել։ Ընդհակառակն, Փոքր-Ասիայի բոլոր անկիւններից ստացած տեղեկութիւնները վկայում են, որ դրութիւնը ծանր է այնտեղ, թշուառութիւնը ընդարձակ ծաւալ է ստանում, և երկիւղ կայ ապագայի համար։ Երիտասարդ թիւրքերի և հայերի կալանաւորումները նոյնպէս յաճախ են, ինչպէս և առաջ։»

—

Օրմանեանի ընտրութիւնը, ասում է «Бирж. Вѣд.» լրագիրը, աւելի էլ մեծ տպաւորութիւն գործեց այն պատճառով, որ Օրմանեան, որպէս նախկին կաթօլիկ, հաշւի չէր առնված ընտրութիւններից առաջ։ Լրագիրը առաջ է բերում մի քանի կենսագրական տեղեկութիւններ նոր պատրիարքի մասին։ Օրմանեան ծնվեց 1841 թւին Կ. Պօլսում կաթօլիկ ծնողներից։ Տասը տարուց յետոյ Հռօմ գնալով իրան հոգևոր կոչման նուիրելու համար, նա 1863 թւին քահանայ ձեռնադրվեց։ Նա երեք դօկտորական դիպլօմ ունի—աստուածաբանութեան, փիլիսօփայութեան և կանօնական իրաւունքի։ Քսան տարի Հռօմ մնալուց յետոյ Կ. Պօլիս վերադառնալով, նա մասնակցեց այն ժամանակ օրվայ հարց եղող պապի անսխալականութեան մասին սկսած վէճին, որի կողմնակից էր հայ-կաթօլիկների պատրիարք Հասունը։ Օրմանեան միացաւ հակառակ կուսակցութեան, որը իրան հակահասունեան էր անուանում։ Երբ միացած հայ-կաթօլիկները համարեա բոլորը ընդունեցին պապի անսխալականութիւնը, նա մի փոքրաթիւ խմբով անջատվեց նրանցից և ընդունեց լուսաւորչական կրօնը։ Այդ ժամանակ նա մեծ ժողովրդականութիւն ստացաւ հայերի մէջ։ Շուտով նա քահանայ ձեռնադրվեց Պէրայում, ուր շուտով յայտնի դարձաւ իր ճարտարախօսութեամբ։ 1886 թւին նա եպիսկոպոս ձեռնադրվեց։»

—

Կ. Պօլսի գործերի դրութեան մասին «Times» լրագրի յատուկ թղթակիցը գրում է հետեւեալը. «Աբդուլ-Համիդը համոզված է, որ արևելեան հարցի աւիթով մեծ պետութիւնների մէջ ոչինչ լուրջ համաձայնութիւն չէ կարող կայանալ։ Այդ պատճառով էլ նա բաւական թեթեւամիտ վերաբերվեց թէ պ. Նէլիդօվի նախկին առաջադրութիւններին և թէ պ. Կամբօնի վերջին խորհուրդներին։ Սուլթանը էլի իր սիրելի Իզէտ-բէյի ազդեցութեան տակ է գտնվում, որը թշնամաբար է վերաբերվում ռէֆօրմներին։

«Ռուսաց դեսպան Նէլիդօվի վերջին ունկնդրութիւնը սուլթանի մօտ պաշտօնական բնաւորութիւն ունէր և միայն մի քանի րօպէ տեւեց։»

—

Արտակարգ դատարանը, որ հիմնված էր օգոստոսի 26-ի խառնակութիւններին մասնակցող անձանց դատելու համար, վերացված է և նրա բոլոր վճիռները ջնջված են, որոնց թւում և Խասքեօյի եպիսկոպոսի մահվան դատավճիռը, որի մօտ ոստիկանութիւնը իբր թէ ռէվօլվէր էր գըտել և որը տանից բացակայ էր խառնակութիւնների ժամանակ։

—

Թիւրքաց գնդապետ Մազհար-բէյ, որը զօրաբաժնի հրամանատար էր Մարաշում հայր Սալվատօրի սպանութեան ժամանակ, մինչև այժմ կալանաւորված չէ, թէպէտ սուլթանը խոստացել էր ֆրանսիական դեսպան Կամբօնին, թէ գնդապետը զինուորական դատարանի կենթարկվի։

—

«Новости» լրագրի Կ. Պօլսի թղթակիցը գրում է հոկտեմբերի 31-ից (նոյեմբերի 11) հետեւեալը. «Նրանից յետոյ, երբ ֆրանսիական և ռուսաց դեսպանները միմեանց ետևից մատնացոյց արին սուլթանին ռէֆօրմներ մտցնելու անհրաժեշտութեան վրա, վերջինների մասին սկսեցին մեծ եռանդով խօսել։ Այնու ամենայնիւ, մինչև այժմ դեռ ոչինչ էական բան չէ արված այդ ուղղութեամբ, և թէ ասիական, թէ եւրոպական Թիւրքիայում շարունակում է գործել նախկին վարչական սիստեմը իր բոլոր հետեւանքներով։ Կ. Պօլսից հեռանալու օրից Շաքիր փաշան, որը արտակարգ կօմիսար էր նշանակված Անատօլիայում ռէֆօրմներ մտցնելու համար, չը նայելով իր սկեպտիկական և անտարբեր վերաբերմունքին դէպի ռէֆօրմների հարցը, մօտ 150 զեկուցումներ է ուղարկել Բ. Դրան, որոնք պարունակում են զանազան ծրագիրներ՝ վարչութիւնը վերակազմելու համար։ Բայց այդ զեկուցումները այնպէս էլ մնացին առանց հետեւանքների, եթէ չը հաշւենք պաշտօնեաների փոփոխութիւնները։ Եւ այլապէս չէր կարող լինել, որովհետև ոչ մի թիւրք, իր սրտի խորքում, չէ կարող հաշտվել այն մտքի հետ, թէ մահմեդականները և ոչ-մահմեդականները կարող են կատարելապէս հաւասար լինել օրէնքի առաջ։ Հաւասարութեան մի այդպիսի գաղափար բոլորովին անմատչելի է թիւրքերին, այն ինչ դրա վրա են հիմնվում բոլոր առաջարկված ռէֆօրմները։ Բացի դրանից, թիւրքերի ահագին մեծամասնութիւնը ոչինչ գաղափար չունի այն բանի մասին, թէ ինչ է հարկաւոր մի պետութեան կանոնաւոր, բարոյական և նիւթական զարգացման համար։ Այդ բոլորը, ի հարկէ, արգելք է դառնում ռէֆօրմների մըտցնելուն, որպէս և թիւրքաց փչացած և ագէտ վարչութիւնը, որը չէ կարող հասկանալ ռէֆօրմների գաղափարը։

«Եւրոպան—և գլխաւորապէս Ռուսաստանը—պէտք է պատրաստ լինեն այն բանին, որ Թիւրքիան, մի քանի տարի անցնելուց յետոյ էլ նոյն անընդունակը կը լինի և քայքայման մօտ, ինչպէս և այժմ։ Այդ պէտք է ի նկատի ունենալ և այդ պատճառով մեծ յոյսեր չը պէտք է դնել Թիւրքիայի վերակազմութեան վրա։ Ոչ, Թիւրքիան չէ կարող վերակազմվել, մանաւանդ այժմեան կառավարչական սիստեմի ժամանակ։

«Ռուսաց և ֆրանսիական դեսպանները կտրական կերպով յայտնեցին սուլթանին, թէ նրան առաջարկում են վերջին պայմանաժամը, և եթէ նա արմատական կերպով չը կերպարանափոխի իր վարչութիւնը, սուլթանին սպառնում է իշխանութիւնից և մինչև անգամ գահից զրկվելու վտանգը։»

—

Անգլիական գրող և պետական գործիչ Ջեմս Բրայս մի երկար խօսակցութեան մէջ, որ ունեցել է գերմանական «Taegliche Rundschau» լրագրի թղթակցի հետ, յայտնել է իր մեծ զարմանքը այն մասին, որ գերմանացիները բոլորովին անարդար կերպով կասկածում են Անգլիայի քաղաքականութեան անկեղծութիւնը դէպի հայերի վիճակը, և շեշտեց, որ անգլիացիները ոգևորված են միայն մարդասիրութեան զգացմունքներով։

ՆԱՄԱԿ ՊԱՐՍԿԱՍՏԱՆԻՑ

—

Թաւրիզ, հոկտեմբերի 20-ին

Աւելորդ չենք համարում այս նամակով զըբաղեցական խնդրով զբաղվել և ընթերցող հասարակութեան ծանօթացնել Թաւրիզի ներկայ ուսումնարանական տարեշրջանի դպրոցական կազմութեան հետ։

Մինչև ներկայ ուսումնարանական տարին Ղալայի և Լիլավայի հոգաբարձուները գործում էին առանձին և միմեանցից անկախ։ Սակայն այս տարի նրանք մտածեցին երկու թաղերի երկսեռ դպրոցները միացնել և գործել միացած ոյժով։ Վճռվեց այդ անել հետեւեալ պայմաններով։ փակել Ղալայի օրիորդաց դպրոցի չորրորդ և հինգերորդ բաժանմունքները և այդ բաժանմունքները բաց անել Լիլավայում, Թումանեանց նոր կառուցած չքեղ շէնքի մէջ, այն պայմանով, որ Ղալայի օրիորդաց դպրոցի երրորդ բաժանմունքից աւարտած աշակերտուհիները գնան և մտնեն Լիլավայի չորրորդ բաժանմունքի մէջ, իսկ Լիլավայի տղայոց չորրորդ և հինգերորդ

բաժանմունքները փակել և երրորդ բաժանմունքից դուրս եկած աշակերտներին ուղարկել Ղալայի տղայոց չորրորդ բաժանմունքը։ Երկթաղի չորս դպրոցների համար ընտրել մի համալսարանական վերատեսուչ։—Ահա այս պայմանների հիման վրա համաձայնութիւն կայացրին երկթաղի դպրոցների հոգաբարձուները, առանց ժողովրդի կամքը հարցնելու։

Ընտրվեց մի տեսուչ, բայց ոչ համալսարանական, այլ ճեմարանական՝ պ. Աբէդնակով Ալէքսանեան և պատուիրվեց նրան շուտով գնալ Թիֆլիս և պակաս եղած ուսուցիչները վարձել ու վերադառնալ, որպէս զի սեպտեմբերին բացվի կանոնաւոր դասաւանդութիւնը։ Պ. Ալէքսանեան յուլիս ամսին անցաւ Թիֆլիս և վարձեց իրան գաղափարակից ուսուցիչներ, առանց ի նկատի ունենալու նրանց ուսման ցէնզը, այնպէս որ մի քանիսի հետ համեմատելով, նոյն իսկ Արամեան դպրոցի չորրորդ դասարանի աշակերտները կարող էին ուսուցիչներ դառնալ, իսկ տեսուչը այդպիսիներին վարձել է միմիայն նրա համար, որ պահպանողական ուղղութեան են հետևում, այն էլ…

Այդպիսի ուսուցիչներով շրջապատված տեսուչը սկսեց գործը։ Լիլավայի դպրոցի երրորդ բաժնման աշակերտների ծնողները իրանց զաւակներին ուղարկեցին Ղալայի տղայոց դպրոցը, ի նկատի ունենալով, որ դրանք լինելով տղաներ, կարող էին անցնել Լիլավայի և Ղալայի մէջ եղած կէս վերստաչափ տարածութիւնը, իսկ Ղալայի դպրոցի երրորդ բաժնման աշակերտուհիների ծնողները իրանց աղջիկներին չուղարկեցին Լիլավայ, ի նկատի ունենալով մահմէտականների մոլութիւնները։ Չը նայած որ այդ առիթով մի քանի անգամ ժողովներ եղան՝ ծնողներին համոզելու նպատակով, բայց վերջինները անդրդուելի մնացին իրանց խօսքի մէջ, յայտնելով, որ հոգաբարձուները անխոհեմ են վարվել։ Այդ պատճառով էլ լիլավացիները արգելեցին իրանց տղաներին Ղալայի դպրոցը գնալ։ Մի առ ժամանակ երկիւղ կար, որ հոգաբարձուները կը բաժանվեն։ Սակայն զգացին, որ այդպիսով կը վնասեն ընդհանուր գործին և տակն ու վրա կանեն բոլորը, ուստի վճռվեց դասարանների վերաբերեալ պայմանները ոչնչացնել և թողնել, որ այդ գործը ընթանայ նախկին տարիների պէս, իսկ միւս մասերի համար վերջնականապէս վճռվեց առայժմ վարել միացեալ ոյժով, որով տեսչութեան պաշտօնը չորս դպրոցների համար էլ մնաց պ. Ալէքսանեանին։

Արշակունի

ԱՐՏԱՔԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

—Աթէնքից «Daily News» լրագրին հեռագրում են նոյեմբերի 5-ից (17-ին). «Ազգային լիգան, որը, ինչպէս յայտնի է, նախապատրաստեց ազգային շարժումը, մի մանիֆէստ հրատարակեց, տպված յունաց բոլոր լրագիրներում, որով հրաւիրում է բոլոր յոյն ազգութիւններին միանալ՝ պաշտպանելու համար այն յունական նահանգները, որոնք մինչև այժմ դեռ օտարի լուծի տակն են գտնվում։ Մանիֆէստի մէջ մատնացոյց է արված Կրետէի և մանաւանդ մակեդոնական շարժման հետևանքների վրա, և բոլոր յոյն հայրենասէրները հրաւիրվում են թէ խօսքով և թէ գործով, այսինքն փողով օգնել Յունաստանի միութեան գործին։ Վերջում մանիֆէստի մէջ ասված է, որ ազգային լիգայի սկիզբը դրված է յունաց զօրքի մէջ և նա գաղտնի կերպով կազմակերպվեց 1821 թւի ապստամբութիւնը սարքող լիգայի օրինակով։ Մանիֆէստի տակ ոչինչ ստորագրութիւններ չը կան։

—Կ. Պօլսից հեռագրում են. «Բ. Դուռը առաջարկեց տրիեստեցի իրաւաբան Սկուլցինսուին, որը հիմնաւորապէս ծանօթ է իրերի դրութեանը Կրետէում, յանձն առնել նախագահութիւն այն յանձնաժողովի, որը պէտք է քննի դատաստանական գործի բարենորոգութեան հարցը Կրետէում։

—Հռոմից հեռագրում են, որ Իտալիայի նախկին առաջին մինիստր Կրիսպի դատ սկսեց «Socolo» լրագրի դէմ, որը մեղադրում է նրան կաշառակերութեան մէջ։ Դա առաջին դէպքն է, որ Կրիսպի դատի է հրաւիրում իրան մեղադրողին։

„ՄՇԱԿԻ“ ՀԵՌԱԳԻՐՆԵՐ

ՌՈՒՍԱՑ ԳՈՐԾԱԿԱԼՈՒԹԻՒՆԻՑ

ՊԱՐԻԶ, 15 Նոյեմբերի։ Պատգամաւորների ժողովում քննվում է ժողովրդական լուսաւորութեան մինիստրութեան բիւջէտը։ Արմատական Ժուրդան պահանջում է, որ իգական դըպրոցներին աշխարհական բնաւորութիւն տրվի։ Պատգամաւորների ժողովը, 326 ձայների մեծամասնութեամբ 237-ի դէմ, մերժեց Ժուրդանի առաջարկութիւնը։

ԼՕՆԴՕՆ, 15 Նոյեմբերի։ «Րէյտէրի գործակալութեան» տեղեկութիւնների համեմատ, այն լուրը, թէ եկող տարի Սուդանի վրա արշաւանք գործելու համար մեծ պատրաստութիւններ են տեսնվում, անպայման վաղաժամ է։ Հնարաւոր է, որ Կիչնէր կանցկացնի եգիպտական զօրքերը Դօնգօլայից Նեղոսի հակառակ ափի վրա և առաջ կը տանի նրանց, բայց մտադրութիւն չը կայ յարձակողական շարժում սկսել Խարտումի դէմ։

Կ. ՊՕԼԻՍ, 15 Նոյեմբերի։ Դեսպանները հաւաքական գրութեամբ յայտնեցին Բ. Դրանը, թէ իրանք համաձայն են զինւորական գործակալների տեսակէտի հետ՝ նշանակել օտարահըպատակներին մասնաւոր կերպով Կրետէի ժանդարմերիայի մէջ և օտարահպատակ օֆիցէրներին՝ վերջինների հրամանատար։

ԲՈՒԽԱՐԵՍՏ, 15 Նոյեմբերի։ Պարլամէնտական նստաշրջանը բացեց թագաւորը գահական ճառով, որի մէջ ասված է, որ Ռումինիան չատ լաւ յարաբերութիւնների մէջ է գտնվում բոլոր պետութիւնների հետ։

ԼՕՆԴՕՆ, 15 Նոյեմբերի։ Բօմբէյից ստացված վերջին տեղեկութիւններից երևում է, որ սիպայների ապստամբութիւնը Րիվալ-Պինդում այն վտանգաւոր բնաւորութիւնը չունէր, որ վերագրում էին նրան։

Կ. ՊՕԼԻՍ, 16 Նոյեմբերի։ Դեսպանները դիմեցին Բ. Դրանը պահանջելով յետ կանչել Կրետէ ուղարկված Սալաչին-փաշային, արձակել Կրետէի զօրքերի հրամանատարին և նրա տեղ մի ուրիշ գեներալ նշանակել. բացի դրանից, դեսպանները պահանջեցին, որպէս զի բարձրագոյն դատարանի նախագահը և օբէր-պրոկուրորը Կրետէում քրիստոնեաներ լինեն։

ՎԱՐՇԱՎԱ, 17 Նոյեմբերի։ Վարշավա-Վիէննայի երկաթուղու Զէնտօխով կայարանի մօտ ընդհարվեցին ապրանքատար գնացքներ։ Չորս վագոններ ջարդվեցին, մի քանիսներն ևս վնասվեցին։

ԲԵՐԼԻՆ, 17 Նոյեմբերի։ Բերլինի հացի «Օտտօ-Վէյման» ֆիրման սնանկ է։ Վնասը, լուրերին նայած, երեք միլիօնից աւելի է։

Կ. ՊՕԼԻՍ, 17 Նոյեմբերի։ Ծովային դպրոցի կալանաւորված 15 աշակերտների և զինւորական դպրոցի 4 աշակերտների դէմ քննութիւնը, նոյնպէս և շարունակվող քաղաքական ձերբակալութիւնները «Երիտասարդ Թիւրքիա» կուսակցութեան ինտրիգների հետևանք են։

Կ. ՊՕԼԻՍ, 17 Նոյեմբերի։ Պատասխանելով դեսպանների վերջին պահանջներին Բ. Դուռը յայտնեց, որ գեներալ Սալաչին փաշային ուղարկելը ունի զինւորական և վարչական, և ոչ թէ քաղաքական բնաւորութիւն։ Շատ հաւանական է, որ Սալաչին-փաշան կը ստանայ Կրետէի զօրքերի հրամանատարի պաշտօն, որը հիւանդութեան պատճառով չէ կարողանում կատարել իր պարտաւորութիւնները։

ԲՈՒԽԱՐԷՍՏ, 17 Նոյեմբերի։ Բուխարէստի նախկին քաղաքագլուխ Ֆիլիպէսկա, պահպանողական մինիստր Եօնեսկօյի եղբայրը, 400 հոգուց բաղկացած ամբոխի գլուխ անցնելով, փողոցային անկարգութիւններ կատարեց. ոստիկանութեան վրա սկսեցին քարեր գցել։ Նրանց առանց դժուարութեան ցրվեցին։

Ս. ՊԵՏԵՐԲՈՒՐԳԻ ԲՈՐՍԱ

Նոյեմբերի 15-ին

Լօնդօնի վրա 10 ֆունտ արժէ. .	93 ր. 40 կ.
Բերլինի վրա 100 մարկ — . .	45 » 75 »
Պարիզի վրա 100 ֆրանկ — . .	37 » 20 »
Ոսկի — — արժէ . .	7 » 50 »
Մաքսային կուպօններ — . .	149 » — »
Բորսային դիսկօնտ — . .	6—7 » — »
4% պետական րէնտա	$98^1/_8$ » — »
Ներքին 5% առաջին փոխառութ.	$295^1/_2$ » — »
— — երկրորդ —	$255^1/_2$ » — »
5% դրաւ. թղթ. ազն. կալ. բանկի	$213^1/_4$ » —
5% պետական երկաթուղ. րէնտա	— » — »
4% ներքին փոխառութեան . . .	$98^1/_4$ — »
$4^1/_2$% դրաւ. թղթ. ազն. կալ. բանկի	101 » — »
Ազն. կալ. Պետ. բանկի խաղարկութ.	— » —
$4^1/_2$% վկայակ. գիւղ. հող. բանկի	$101^1/_8$ » — »
փոխ. կրեդիտ. ընկեր. մետալ. .	— » — »
Պետերբուրգի քաղաքային կրեդիտ ընկերութեան օբլիգացիաները.	$101^1/_4$ » — »
Մօսկվայի քաղաք. օբլիգացիաներ.	$101^1/_8$ » — »
Օդէսայի — —	$100^5/_8$ » —
Թիֆլիսի — —	98 » —
Թիֆլիսի կալ. բանկի 6% — . .	— » — »
5% — — — . .	— » — »
Քութայիսի — — . .	— » — »
5% — — — . .	— » — »

ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆԸ ՅԱՅՏՆՈՒՄ Է

ԹԻՆԱԻ. Աբէլ քահանայ Սուքիասեան. Ձեր վըրդովմունքը մեզ հասկանալի է։ Ծանր է, յիրաւի, օրինաւոր մարդու համար համարվել որ և է փողոցային թերթի թղթակից, ինչպէս ոմանք ձեր համաքաղաքացիներից ձեզ սխալմամբ համարել են։ Դուք գրում էք. «Խնդրում եմ մի քանի տողով, իմ սեփական ազգանունով՝ յայտնել, որ այդ լրագիրը ոչ ստանում եմ, ոչ կարդում, և ոչ էլ նրան թղթակցում»։ Կատարում ենք ձեր խնդիրը։ Սակայն համոզված ենք, որ ձեզ փողոցային թերթի թղթակից համարողը ինքը համոզված է, որ այդ ճիշդ չէ, բայց դիտմամբ այդպէս է անում ձեզ վիրաւորելու համար։ Եւ յիրաւի, դա ծանր վիրաւորանք է…

ՇՈՒԼԱՎԵՐ. Գ. Բ. Ձեր յօդուածը չի տպագրվի։

ՇՈՒՇԻ. Ն. Գ. Ձեր հերքումը չի տպագրվի և միմիայն այն պատճառով, որ անչափ մեծ է և լի՝ հարցին չը վերաբերող նիւթերով։ Դուք կարող էք գրել միմիայն երկու անգամ աւելի, քան թէ տպագրված է ձեր մասին։

ՆՈՐ-ՆԱԽԻՋԵՒԱՆ. Խ. Աս. Յայտարարութեան տպագրութիւնը, 12 անգամի համար, արժէ 5 ր.։

ԹԻՖԼԻՍ. Յով. Զաքարեանց. Թիֆլիսի բաժանորդներին տպագրած ծրարներ և նամակներ չենք ուղարկում, քանի որ քաղաքային բաժանորդները իրանց բաժանորդագինը պօստով ուղարկելու կարիք չունեն։

Խմբագիր՝ ԱԼԵՔՍԱՆԴՐ ՔԱԼԱՆԹԱՐ
Հրատարակիչ՝ ԱՆԴՐԵԱՍ ԱՐԾՐՈՒՆԻ

ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

ՏԵՂԵԿԱՑՈՅՑ

ԵՐԿԱԹՈՒՂԻ

Բաթ. դուրս է գալիս	9 ժ. 40 ր. առ.	11 ժ. 20 ր. գիշ.
Թիֆլիս հասնում է	9 „ 55 „ եր.	12 „ 25 „ ցեր.
Թիֆլ. դուրս է գալիս	10 „ 50 „ „	1 „ 10 „ „
Բաքու հասնում է	4 „ 49 „ „	7 „ 30 „ առ.
Բաքուից դուրս է գալիս	2 ժ. 30 ր. ցեր.	11 ժ. 5 ր. գիշ.
Թիֆլիս հասնում է	8 „ 21 „ առ.	5 „ 50 „ եր.
Թիֆլ. դուրս է գալիս	9 „ 30 „ „	6 „ 50 „ „
Բաթում հասնում է	9 „ 45 „ եր.	8 „ 15 „ առ.

ԴԻԼԻԺԱՆՍՆԵՐ

Հինգ հոգու համար		
Թիֆլիսից դուրս է գալիս	7 ժ. առ.	9 ժամ. առ.
Գիշերում է	Մլեթում	Պասանաուր
Վլադիկավկազ հասնում է	6 ժ. երեկ.	8 ժ. երեկ.
Վեց հոգու համար (չեն գիշերում)		
Թիֆլիսից դուրս է գալիս	9 ժ. 30 ր. առ.	7 ժ. երեկ.
Վլադիկավկազ հասնում է	12 „ —ցերեկ	8 „ 50 ր. „

ԱԶԴ

ԹԱՒՐԻԶԻ «Ընթերցասիրաց-գրադարանական ընկերութեան ՄԱՐԱՂԱՅԻ ճիւղի ընթերցարանը արդէն բացվել է և ընթերցանութիւնը կանոնաւոր կերպով շարունակվում է։ Սրանով խնդրվում է բոլոր հայ հեղինակներից, խմբագիրներից ու հրատարակիչներից, որ բարեհաճեն օգնել մեր աղքատիկ գրադարան-ընթերցարանին իրանց հրատարակութիւններով։ Յոյս ունենք, որ անուշադրութեան չի մատնվի այս յետ ընկած, մութ անկիւնը։ Գրադարան-ընթերցարանը առ այժմ ունի 150 կտոր ժողովրդական ու մանկական գրքեր և ստանում է միայն երկու պարբերական թերթեր, որոնցից մէկը «Մշակն» է։

Ի դիմաց ճիւղիս վարչութեան՝ Նախագահ՝
Միրզա Մելիք-Սայեադեանց

(№ 135) 1—3

ՎՐԱՑ ԱԶՆՈՒԱԿԱՆՆԵՐԻ ԹԱՏՐՈՆ
Հինգշաբթի, Նոյեմբերի 21-ին
հայ դրամատիկական ընկերութիւնը, բարեհաճ մասնակցութեամբ օրիորդ Խիթարեանցի և պ. Նազարեանցի՝ կը ներկայացնէ
Ի ՆՊԱՍՏ
ՕՐ. Վ Ա Ր Դ Ո Ւ Հ Ո Ւ

ՔԱՆԴՎԱԾ ՕՋԱԽ

կոմէդիա երեք արար. հեղ. Գ. Սունդուկեանի
Օսէփի դերը կը կատարէ պ. Արաքսեան
Սկիզբը ճիշդ 8 ժամին։

1—2

Թիֆլիսում Գասպար Սարվարեանին։ Խնդրեմ ձեր հասցէն յայտնել Պարսկաստանի Նշաբուր քաղաքն։

1—2 Արտեմ Մխիթարեանց

ԴՕԿՏՕՐ ԱՍՎԱԴՈՒՐՕՎ

մշտապէս գտնվելով ՍԱՆ-ՐԵՄՕՒՄ (Իտալիա), առաջարկում է իր ծառայութիւնը ներքին հիւանդութիւն ունեցողներին. ընդունում է նաև պանսիօներ։

Հասցէն՝ ITALIA. San-Remo, № 19, Corso Garibaldi. (№ 35) 1—12

ԹԻՖԼԻՍԻ ԺՈՂՈՎԱՐԱՆԻ

աւագների խորհուրդը յայտնում է ի գիտութիւն պ.պ. անդամների ու կանդիդատների, որ կանոնադրութեան § 15-ի համաձայն, 1897 թւի անդամակցութեան և կանդիդատութեան տոմսակների վերանորոգութեան ժամանակ նշանակված է մինչև դեկտեմբերի 14-ը։ Նրանք, որոնք մինչև այդ ժամանակ չեն վերանորոգի իրանց տոմսակները, կը համարվեն կամաւոր կերպով ժողովարանից հեռացած. բայց կարող են տարվայ ընթացքում նորից մտնել՝ վճարելով 24 րուբլի։ 1—1

ԲԺԻՇԿ ԶԱՐԴԱՐԵԱՆՑ

Մօսկվայի կայսերական համալսարանի մանկաբուժական կլինիկայի նախկին օրդինատոր, ընդունում է միայն հիւանդ երեխաներին ամեն օր, ժամի $11^1/_2$—1-ը։ Շաբաթ օրերը՝ ձրի։

Հասցէն՝ Ստարո-Խնատիտուտսկայա, տ. № 13.

№ 103 (շր.) 22—40

Բ ժ շ կ ա պ ե տ

Ե. Ի. ՖՐԱՆՑԻՈՒՍ

Վելիամինօվսկայա № 4. Դումայի հանդէպ։ Ընդունում է կնկարդի, քթի և ականջի հիւանդութիւն ունեցողներին 5—7 ժամ երեկոյեան։

(№ 127) 4—10

Լ ո յ ս տ ե ս ա ւ

ՊԱՏԻ ՕՐԱՑՈՅՑ 1897 Թ.

(Իններորդ տարի)

շքեղ հրատարակութիւն, հարուստ ժամանակագրութեամբ, գինն է 60 կ.։ Գումարով գնողին նշանաւոր զիջումն։

Գիտ քահ. Ազանեանց

(№ 134) 2—2

ԼՈՅՍ Է ՏԵՍԵԼ ՓԱՌԱԿԱԶՄ ԵՒ ՊԱՏԿԵՐԱԶԱՐԴ

ՕՐԱՑՈՅՑ 1897 Թ.

Ս. ԷՋՄԻԱԾՆԻ

ՎՍՀ. ԿԱԹՈՂԻԿՈՍԻ, Ս. ԷՋՄԻԱԾՆԻ, ԳԷՈՐԳԵԱՆ ՃԵՄԱՐԱՆԻ և այլ պատկերներով զարդարած

ԳԻՆՆ Է 20 Կ.

Վաճառվում է Թիֆլիսում, կենտրոնական և «Արարատ» գրավաճառանոցներում, վիճակային կոնսիստորիաներում և հոգևոր կառավարութիւններում։ Մեծ քանակութեամբ գնողին 20% զիջումն, եթէ դիմեն ս. Էջմիածնի տպարանական ժողովին այս հասցէով. Св. Эчміадзинъ, Типографич. Комитету.

(№ 131) 5—10

ԹՔՎԻԲՈՒԼԻ ՔԱՐԱԾԽԱՅԻՆ ՀԱՆՔԵՐԻ ԵՒ ԲՐԻԿԷՏԻ

արդիւնագործութեան ընկերութեան վարչութիւնը սրանով յայտարարում է ի գիտութիւն գնողների, որ յիշեալ ընկերութեան բրիկէտների վաճառումը լինում է իր տեղում, պուդը 13 կոպէկով։ Մանրամասն պայմանները կարելի է իմանալ հանքերի գրասենեակում։

Հասցէն հեռագիրների համար՝ «Ткварчельскія копи, управленіе». Նամակների համար—Кутаисъ—Ткварчели, Управленіе Ткварчельскихъ копей и брикетнаго производства.

(№ 124) 12—15

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՆ Մ. ՋՇԿԵԱՆԻ

„ՊԱՏԻ“, „ԾՈՅՑԻ“ և „ՊԱՏԿԵՐԱԶԱՐԴ“ 1897 Թ.

ՕՐԱՑՈՅՑՆԵՐԸ

Ցանկացողները թող շտապեն յայտնելու, որպէս զի պատուէրները ժամանակին կատարվեն։

(№ 120) 14—15

Дозволено цензурою, Тифлисъ, 18 Ноября 1896 г. Типографія Канцел. Главноначальствующаго Гражданск. частью на Кавказѣ, Лорисъ-Меликовская ул., д. каз.